

Meža bilancei gali nosieti

Pēdējo piecu gadu laikā koksnes krāja pieaugusi par dažiem desmitiem miljoniem kubikmetru

Meža monitoringu jeb katra koka uzmērīšanu tūkstošiem parauglaukumos meža zinātnieki veic jau deviņo gadu. Savāktie dati dod iespēju atbildēt uz jautājumu: vai meži Latvijā tiek apsaimniekoti pareizi un vai tie netiek pārmēru izcirsti?

Par to žurnālistu Anitas Jaunbelzeres un Ivara Bušmaņa saruna ar Latvijas Valsts mežzinātnes institūta "Silava" direktoru, mežzinātni doktoru Jurgī Jansonu.

Kāpēc vajadzīgs meža monitoringa, un kā tas Latvijā tiek veikts?

Monitoringa vajadzīgs, lai mēs precīzi zinātu, kādi ir Latvijas meži un kas ar tiem notiek.

Meža monitoringu Latvijā sākām 2004. gadā. Piecu gadu laikā visā valsts teritorijā tika apmeklēti ap 16 000 parauglaukumu – 500 kvadrātmētru lieli apli. Ja parauglaukumos tika konstatēta meža zeme, kā arī cita veida zeme ar koksnes resursiem, tas tika ierīkots – ar metāla stieni apzīmēts tā centrs un uzmērīti augušie koki, nosakot azimutu un attālumu līdz centram. Parauglaukumi visu Latviju noklāja vienmērīgi, to centru koordinātas tika iepriekš aprēķinātas. Parauglaukumi ir sle-

peni, dabā tie netiek marķēti un to atrašanās vietas neviens cits, izņemot monitoringa zinātniekus, nezina. Parauglaukumos – dzīvs vai nokaltis, tiek uzmērīts katrs 2,1 cm un resnāks koks.

Un kāds ir galvenais savākto faktu secinājums? Kas notiek ar meža resursiem?

Šo brīdi, kad apkopotu vismaz trīs gadu pārskatu rezultātus, mēs gaidījām ar zināmām bažām, jo precīzi nezinājām, kas notiek ar koksnes krājumiem, ņemot vērā to, ka kādu brīdi ciršanas apjomi auga. Tagad varam teikt, ka krājas bilancei mežā gali vismaz teorētiski ir nosieti.

Svarīgākā ziņa ir tā, ka meža resursu apjoms Latvijā palielinās un ik gadu

koksnes krājumi augoši mežā pieaug apmēram par četriem miljoniem kubikmetru. Mežsaimniecība, lai arī ir intensīvāka nekā padomju laikos, mežos uzkrāto krāju nesamazina. Kopējais koksnes uzkrājums pieaugušās audzēs saimnieciskajos mežos, kas ir ārpus aizsargajamajām teritorijām, ir vismaz 200 – 250 miljoni kubikmetru, un pēdējo piecu gadu laikā šis apjoms ir pat pieaudzis par dažiem desmitiem miljoni kubikmetru.

Pēc zinātnieku atzinuma, šie 200 – 250 miljoni kubikmetru, nekaitējot mežam, būtu cērtami kaut rīt?

Nekādā ziņā, to varētu apspriest vien teorētiski. Valsts mežos galvenās ciršanas apjomu regulē likums, privātajos mežos šāda likuma nav. Nešaubos, ka vienas otras "ekonomiski pamatotas" idejas gadījumā mums, kā dziesmiņā teikts, daudzviet šalkotu jaunaudzēs, bet ar nozarei pieejamajiem koksnes resursiem būtu tiešām bēdīgi.

Tomēr kubikmetru uzkrājums mežā ir samērā abstrakts jēdziens. Ja šie uzkrājumi ir apšu un baltalkšņu audzēs, ko veido koki ar lieliem diametriem un izpuvušiem stumbriem, tas ir visnotaļ nosodāmi. Pēc mūsu vērtējuma, par 50 gadiem vecākos apšu un par 30 gadiem vecākos baltalkšņu mežos uzkrājušies apmēram 60 miljoni kubikmetru koksnes vismaz 200 tūkstošu hektāru platībā. Tajā pašā laikā par priežu mežiem to nevar sacīt – priedes, sasniedzot simts gadu vecumu, vēl turpina augt gana spoži, un liela daļa audžu katru gadu saražo 10 – 12 kubikmetrus klāt. Ja to pareizina ar zāgbaļu cenu, no hektāra, neko nedarot, saņāk liela nauda. Tāpēc visu formāli pieaugušo priežu audžu nociršana nav jāuzskata par pašmērķi.

Tāpēc kokrūpnieki domā, kā pierunāt meža īpašniekus nocirst savus pieaugušos mežus.

Pierunāt cilvēkus jau nav iespējams, ja nav mo-

BAIBAS BUCENIECES FOTO

Jurgis Jansons: "Patiesībā dabā vienvecuma egļu meži neveidojas – stādītās eglītes labi aug līdz kādiem četrdesmit gadiem, pēc tam kokaudzes sāk sabrukt."

tivācijas – tirgū visu nosaka ekonomiskās kategorijas. Meža īpašnieki grib saņemt lielāku cenu, bet pircēji nav gatavi to maksāt. Tāpēc mežu īpašnieki gaida, un viņi to var atļauties – kā jau stāstīju, mežs nav skatāms kā noliktava, kur uzkrātās preces maitājas vai iziet no modes. Tomēr mēs nezinām, kādas izmaiņas tirgus var radīt privātajos mežos.

Bet ir jau arī citi iemesli. Piemēram, manai ģimenei Vidzemē pieder pāris hektāri pieauguša meža, bet mēs to pat neatsāmsim cirst. Kāpēc? Tāpēc, ka šobrīd iztikšanai pietiek, bet, dzīvojot un strādājot Latvijā, nav elementāras drošības sajūtas. Pat atsevišķi ministri ir aizrunājušies līdz idejai likvidēt valsts zinātniskos institūtus, jo dažās Eiropas valstīs tas esot izdarīts. Un ja nu kāds tiešām to izdara? Tad es varētu atsvaidzināt zināšanas par motorzāģi un braukt uz Vidzemi cirst privātmežu. Ļoti, ļoti daudzi cilvēki šobrīd jūtas līdzīgi, tāpēc mežu labāk pietaupe. Un tāpēc arī tādš uzkrājums.

Pēc pirmajiem pieciem monitoringa gadiem zinātnieki nāca klajā ar secinājumu, ka ik gadu Latvijas mežos izaug 25 – 27 miljoni kubikmetru koksnes. Vai šos skaitļus varat apstiprināt arī deviņajā monitoringa gadā?

Pirmajā ciklā mēs runājām par 25 – 27 miljoni kubikmetru potenciālo pieaugumu, ko aprēķinājām, koku stumbrus izurbjot, izmērot gadskārtu platumu un pieaugumu rēķinot teorētiski ar profesora Imanta Liepas algoritma palīdzību. Šobrīd, kad lielākajā daļā parauglaukumu mērījumi notikuši jau otru reizi, mēs varam secināt, ka 25 – 27 miljoni kubikmetru gadā patiešām izaug un algoritms ir strādājis precīzi. Tāpat esam konstatējuši, ka vidēji gadā mežā teju 7 miljoni kubikmetru atmirst – tie ir koki, kuri bijuši dzīvi I ciklā, bet II ciklā atzīmēti kā nobeigušies. Monitoringa dati uzrāda arī lielāku nocirsto koku

kopējo apjomu – tie varētu būt pat 13 – 15 miljoni kubikmetru, bet šis skaitlis meža profesionāļu vidū īpašu izbrīnu neizraisa.

Kāds ir iemesls šādam palielinātam apjomam salīdzinājumā ar oficiālo statistiku?

Pamatā ir apmēram 14 iemesli, daži no tiem būtiski. Pirmais – kokiem, kuru caurmērs pie sakņu kakla ir mazāks par 12 centimetriem, ciršanas apliecinājumu nevajag. Otrs iemesls – desmit kubikmetrus gadā ikviens meža īpašnieks savām vajadzībām var nocirst bez ciršanas apliecinājuma. Abos šajos gadījumos nocirstais apjoms vāji atspoguļojas statistikā, pat ja pieņemam, ka bez apliecinājuma tiešām nocert ne vairāk par 10 kubikmetriem.

Trešais iemesls – meža krāja ir lielāka nekā uz papīra, kubikmetru dabā ir vairāk, nekā fiksēts Valsts meža reģistrā. Iepriekšējos gadu desmitos Latvijas mežsaimniecībā ieviesās nelāgs termins "krājas novērtēšana", kas nozīmē lielāku acumēra izmantošanu meža taksācijā. Patiesībā meža krāja nevis jānovērtē, bet jāizvērtē uz meža ievāktā mērījumu pamata. Netika pareizi mērīti arī II stāva krāja. Tas viss kopā rada nesaistītu starp reālajiem kubikmetriem mežā un kubikmetriem "uz papīra".

Vai savā pētījumā redzat arī izmaiņas koku sugās?

Latvijā samazinās priežu mežu platība. Mūsu dati liecina, ka pie-

cos gados priežu mežu platības samazinājusies apmēram par 30 000 hektāru. Tajā pašā laikā skuju koku mežu kopējā platība pieaug, ir samērā daudz egļu stādījumu. Damakšņus un tiem ekoloģiski līdzīgos šaurlapju āreņus un kūdreņus, kurus vēsturiski dēvēja par priedglājiem, likumīgi var atjaunot gan ar priedēm, gan eglēm. Un cilvēki izvēlas egli, jo atjaunošana ar egli ir mazāk riskanta, vērtējot agrotehnisko darbu kompleksu – arī lētāka, salīdzinot ar priežu atjaunošanu.

Taču mums ir novērojumi, ka egļu stādījumi damakšņos sāk nikulot, un dabiski iesējušās priedes tos apsteidz. Bet mēs tik stādām egles. Patiesībā dabā vienvecuma egļu meži neveidojas. Dabiskos egļu mežos koki ir dažāda vecuma, un tie ieaug meža atvērumos no paaugstas grupām. Stādītie vienvecuma egļu meži labi aug līdz kādiem četrdesmit gadiem, pēc tam kokaudzes sāk sabrukt. Bet patiesībā jau nesabrūk egļu meži, sabrūk mūsu ekonomiskās intereses.

Vai tas nozīmē, ka lielākā daļa meža īpašnieku rīkojas nepareizi, stādot viena vecuma egļu audzes?

Egļu audzes var un vajag stādīt auglīgajos mežos – vēros, platlapju āreņos un kūdreņos. Bet ir jābūt nopietnai diskusijai par egļu vienvecuma audžu audzēšanas reglamentu, atsakoties no 80 gadu ciršanas vecuma, jo pilnvērtīgu, 80 gadus vecu vienvecuma egļu tiraudzi neviens nav ne izaudzējis, ne vispār redzējis.

Kāds ir meža zinātnieku secinājums – vai mēs pareizi saimniekojam savos mežos?

Meži tiek cirsti, bet tiek arī atjaunoti un kopoti, palielinās skuju koku platības, kas liecina, ka atjaunošana notiek mērķtiecīgi. Tāpēc arī nevaram teikt, ka kaut kas cilvēku apsaimniekotajos mežos Latvijā nebūtu kārtība.

ANITA JAUNBELZERE

ERGO E.B.F.
Piekabe KIRE 95
Kravnesība 8 tonnas
Ietilpība 9,5 m³

Cena Ls 4500 bez PVN
Juris 26540076, 26337700
SIA "Ergo E.B.F."
Dzirnavu iela 23, Saldus
www.ergoebf.lv

ERGO E.B.F.
Universālais pacelājs
Ar celstspēju līdz 1000 kg

Komplektā ar sienas dakšām
Cena Ls 600 bez PVN
Juris 26540076, 26337700
SIA "Ergo E.B.F."
Dzirnavu iela 23, Saldus
www.ergoebf.lv

AGROTAKA
Jaunas lauksaimniecības, mežsaimniecības un komunālās saimniecības tehnikas tirdzniecība

Liela lietotas tehnikas izvēle

- Tehnikas piegāde uz jebkuru vietu Latvijā
- Rezerves daļu tirdzniecība
- Tehnikas remonts

Lingaili g. 5, Šiauliai, Lietuva; Statybinių g. 9a, Vievīs, Elektrėnų sav., Lietuva;
tel.: +370 41 519 116; tel.: +370 5 282 5181;
mob.: +370 699 494 20; mob.: +370 650 492 69. www.agrotaka.lv